

ALFÖLD.

AZ ORSZÁG LEGSZEBB TERE.

Az utolsó két évtized legnagyobbzású és legművészebb elgondolású építóművészi tette Magyarországon a szegedi Fogadalmi templom körüli tér megoldása egységes architektúrájú egyetemi épületeivel és püspöki palotájával. Klebelsberg Kunó gróf kultuszminiszter kiváló művészi érzékét dicséri a terv elgondolása és gyors elhatározókészségét bizonyítja a szép terv megvalósításának biztosítása. Alig, hogy a meghirdetett pályázat eredménnyel végződött, gyors iramban megkezdődött a munka Rerrich Béla építész legjobbnak ítélt tervei alapján. Másfél év telt el az első kapavágástól és azóta annyira haladt a munka, hogy az épületek külsőleg szinte már teljesen elkészültek és a homlokzatokat elfedő állványokat eltávolíthatták. Az építkezés mai állapotában már ítéletet lehet mondani arról, hogy milyen lesz Magyarország legszebben elgondolt terének művészi hatása.

Annak ellenére, hogy a mai közhangulat elsősorban a XVIII. századi barokk és a XIX. század elején uralkodó neoklasszikus stílusoknak kedvez, az új Fogadalmi templom fehér kőből és vörös téglából való román architektúrája megkövetelte, hogy vele harmónikus ízlésben oldassanak meg a teret határoló építkezések is. Éppen azért került ki Rerrich Bélának késői középkori olasz palotákra emlékeztető terve győztesen a pályázatból, mert az ő elgondolása biztosította legtökéletesebben a harmóniát a már meglévő templom és az emelendő épületek között. Itt elhibázott lett volna bármilyen önmagában mesterinek elképzelt, történeti hangulatú vagy modern koncepciójú homlokzatsor, ha nem számolt volna az egyház architektúrája által megütött akkorddal.

Másik föltétele volt a művészi hatás zavartalanságának a tér egységes, zárt udvarszerű kiképzése. Régi tanítása a művészettörténetnek, hogy minden időben az elhatárolt, utcatorlatoktól, keresztezésektől mentes terek a legművészebb hatásúak. Épültek legyen azok akár csücsíves, akár reneszansz, vagy akárminő stílusban. A velencei Szent Márk-tér is ennek köszönheti fantasztikus épülethomlokzatain kívül páratlan művészi, teremszerű hatását. Szegeden még inkább a tér nagyvonalú kialakítása, az arányok artisztikuma, a tömegek helyes egyensúlya volt a fontos, mert a feladat természete miatt és a költségek kímélése végett nem volt szabad gazdag díszítéshez folyamodni. Ezért kellett a tömegek, a felületek arányos elosztása mellett legnagyobb gondot fordítani az építőanyagra is. Ilyen egyszerű homlokzatokat, melyeket egyedül a nyílások tagolnak, ritmizálnak, csak szép anyagból szabad építeni, különben hatásuk sivár, magtárszerű lenne. A nemes anyagból való felületek eleven színe, a profilok ötletes rajza főtényezője a kompozíció művészi hatásának. Minthogy teljes köhomlokzatról a költségek kímélése miatt nem lehetett szó, gondoskodni kellett szépen égetett, kellemes tónusú burkolótégláról. Rerrich tervének egész elgondolása különben is a téglarchitektúra természetével függ össze.

Északnémetországban, különösen Hamburgban az utóbbi években valóságos reneszánszát éli a téglarchitektúra. Elsősorban Höger mester tervezi kolosszális épületeit gyönyörűen égetett klinker-téglából. Ez a májszínű, fényes, vagy hamvas felületű téгла, akár egyenletesen egymásra rakva, akár ornamentális figurákba összekomponálva, rég elfelejtett szépségekkel lepte meg a modern architektúrát. A szegedi egyetemi építkezés most alkalmat adott arra, hogy ná-

lunk is bevezessék a *klinker-tégla* gyártását. Hiszen nálunk még megokoltabb a téglá nemesítése, mert alig van kövünk, mely alkalmas lenne építkezésre. Messze a hegyektől, a magyar rónaságon elterülő városoknak természetes építőanyaga lehetne a szép téglá. És hogy ennek gyártása nem ütközik nehézségbe, azt éppen a szegedi egyetemi építkezések bizonyítják, amelyeknél először sikerült kellemes színű klinker-téglát égetni.

*

Az állványok eltávolításával most egyszerre előttünk áll a szegedi templomtér architektúrája nemes egyszerűségű homlokzataival, hosszú, egyenletes arkádjával, vörösrézzel borított tetőjével. XIV. századi olasz városok hangulata jut eszünkbe modern átírásban. Annyi benne a régi, amennyit a történelmi stílusban épült templom architektúrája és a hagyományok eleveenségében való hit előírt a tervezőnek. Egyébként mindent a mai szempontoknak, a feladat célszerű kielégítésének rendelt alá. Ismét láthatjuk, hogy a helyes értelemben fölfogott modern építkezések mennyivel közelebb állanak régi műemlékek hangulatához, mint a régi stílusok száraz utánzása révén létrejött épületek.

Három oldalról veszik körül a homlokzatok a teret, melynek keleti, keskeny oldalát a székesegyház zárja le. Mindenütt kétemeletesek az épületek, kivéve a templommal szemben lévő középső szakaszt, mely hármat hordoz. Úgy ezt, mint a két hosszú oldal befejező pavillontömbjét magas, sima *attika* koronázza lapos tetővel. Ez a két sarokpavillon az egész épületkompozíció legjellegzetesebb, legsikerültebb része. Kitűnő záróakkordjai az árkados, egyenletes homlokzatrészeknek. Az udvar architektúrája nem árulja el, hogy minő különböző tudományos, vagy egyházi célt szolgálnak az egyes épületrészek, csak kívülről, a Boldogasszony-sugárút tengelyében kap külön, egyéni hangsúlyt a püspöki palotarész. Az utcaátboltozások külső kifejezésébe viszont régi angol egyetemekre emlékeztető gótika vegyül.

Sok finomság, ötlet nyilvánul a részletekben. De nem tolaikodóak, szinte váratlanul akad az ember az egyes artisztikus motívumokra. Így az árkádok pillérei között néhány mulatságos, fantasztikus formájút találunk. Egy csavart pillért a szegedi néphumor már el is nevezett adóprésnek. A püspöki palota és szeminárium homlokzatát itt-ott szenteknek égetett klinker-anyagból való stilizált szobrai díszítik, a háromemeletes szakasz attikáját pedig a sokat emlegetett *zenélő óra* fogja ékesíteni. Figyelmet érdemelnek a művészi vasmunkák is.

A művészi díszítés azonban az árkádsor figurális ékességeiben éri el tetőpontját. Klebelsberg kultuszminiszter itt a magyar multat beszélteti el plasztikus nyelven, domborművekben és szobrokban. Híres események és nagy emberek szólnak majd hozzánk e Pantheonban. Az árkádok homlokfalán pedig címerek számára jut hely. Java szobrászaink dolgoznak már a nekik kiosztott feladatokon. Magára a térre egyelőre nem terveznek figurális díszet. Néhány lépcsővel lesüllyeszti és kölapokkal burkolják, hogy a tér művészi hatását ezzel is emeljék.

*

Erre a térre valóban büszke lehet majd Szeged városa. Elgondolója és megvalósítója példát mutatott arra, hogy egységes, művészi terv alapján, aránylag mérsékelt költségekkel milyen nagyszabású építészeti kompozíciót lehet létrehozni. A szegedi Fogadalmi templom tere egyszerre nemes bélyeget üt a Tisza partján épült város műemlékekben és építőművészi látnivalókban sajnos annyira

szegény és újdonsült képére. Olyan központja lesz a városnak, minővel csak a régi kultúrájú külföldi városok dicsekedhetnek. Semmi üres hívalkodás, fölösleges cicoma, a művészi gondolat itt a maga tisztaságában, nemességében szólal meg. És a Fogadalmi templom, a Trianon miatt Szegedre áttelepedett temesvári püspök fölvatásra váró székes-egyháza is sokat nyer új körpyezete által. Művészi tömege monumentálisabb lett. Tornyai most még inkább emlékeztetnek a régi olasz egyházak *campanile*-ire.

Most még csak az hiányzik, hogy a gyönyörű tér a templom oldalain és a szentély mögött is méltó folytatást kapjon. Hasonló stílusban monumentális lezáródást kaphatna a nemes építészeti kompozíció a Fogadalmi templom körül. Reméljük, szerencsésebb pénzügyi viszonyok között erre is sor kerül. A szegedi templomtér azonban már így is az ország legszebb modern építőművészi alkotása. Elgondolója és tervezője nemcsak az egyháznak és a tudománynak épített méltó hajlékot, hanem mindketten önmaguknak is örökbecsű emléket emeltek.

(Budapest.)

Ybl Ervin.

AMERIKAI FALU-ANALIZIS.

Amerika csodálatos ipari fejlődése, amely a körülmények kedvező összejátszása folytán jutott el egy évszázad alatt a mai fokáig, annak a szellemnek a terméke, amely a yankee-típus mentalitásából fakadt. Az industrializáció vezető szerepre jutása, a kalmár-szellem érvényesülési lehetőségének szinte beláthatatlan skálája szükségszerű következetességgel tolta előtérbe az állam életében ennek a szellemnek a képviselőjét és melegágyát, a várost. Amint az ipar és kereskedelem lendületesen tör előre, épúgy nem aprózza lépteit a város sem, hanem rohamlépésben jut el odáig, ahol a városfejlesztés fanatikus apostolai is korlátokat akarnak már vonni a keretnélküli lehetőségnek, a városok „elfejlődésének“.

Nemcsak Európában, hanem az Amerikai Egyesült Államokban is kedvezőtlen jelenségként állott elő az egyoldalú városfejlesztésből és vele együtt jelentkező falu-elhanyagolásból az állami életben és a társadalomban tapasztalható egyensúlyelbillenés és az organizmusban mutatkozó zavar. Nem véletlen tünet az, hogy épen az államférfiak és vezető politikusok a demokratikus és liberális szellem szabad érvényesülésének virágzása idején intik az emberiséget annak az igazságnak a megszívlelésére, hogy az állami élet biztos és zökkenés nélküli fejlődésének alapja a falusi, a vidéki társadalom, amely a maga mentalitásával az állam és társadalom számára pótolhatatlan erőforrásokat és energiakészletet jelent. A múlt század végén Jules Meline fordul az egész Európa közvéleménye elé és a falu elhanyagolásának káros hatásaira és veszélyeire mutat rá. A volt francia miniszterelnök és földművelési miniszter époly világos szemmel látta a faluban a betegségi szimptomákat, mint amilyen éles szemmel figyelte meg azokat az Amerikai Egyesült Államok elnöke, Rooseveltt is, aki 1911-ben nagyösszegű alapítványokat tett a falu bajainak tudományos kutatására és a falufejlesztést minden erejével igyekezett előmozdítani. Rooseveltt iniciatívájára indult meg az a nagy arányú és eredményes kutatás, amely a falu életének sokoldalú megfigyelései révén a javítás útjait a tudományos megalapozottsággal elősegítette. A társadalmi tudományok közül a mezőgazda-